

Edzard Mik. *De bouwmeester*. De Arbeiderspers

Er bestaat een prachtige collage van André Breton, waarop we een keurig geklede heer zien met een kikkerhoofd en met een lange staaf in de geheven handen. Voor hem ligt, rustend op twee wijnglazen, een dunne lat. Titel: 'De graaf de Foix die op het punt staat zijn zoon te vermoorden'. Is dit een grap? Moet er een diepere, symbolische of allegorische betekenis aan worden toegekend? Of is verwondering een afdoende reactie? Het aardige van de collage is, dat geen van deze vragen zich eenduidig laat beantwoorden. Wat we zien is een in zichzelf besloten wereld, waarvan de vreemdheid door de verklarende titel geenszins wordt weggenomen.

Aan Bretons collage moest ik denken na het lezen van Edzard Miks debuut *De bouwmeester*. Een roman over een architect, een zekere Felix Schrader, die uit Europa wordt ontboden om in een niet met name genoemde oosterse stad (Hong Kong?) een gebouw te ontwerpen. Een gebouw 'zonder functie' moet het worden, dat zijn Japanse opdrachtgevers aan de stad cadeau willen doen, als 'een offer om haar gunstig te stemmen'; een gebouw 'dat er is voor zichzelf en voor de stad en voor niets anders, en dat jij met je persoonlijke inzet voor de stad ontwerpt'.

Dit laatste krijgt Felix te horen van zijn broer Dick, 'zakenman, tussenpersoon, mondiaal ritselaar', die hem voor de Japanse firma naar de stad heeft gehaald. Sinds de begrafenis van hun vader hebben de beide broers elkaar niet meer gezien en gesuggereerd wordt dat onder de opdracht ook nog een persoonlijk motief schuilgaat. Welk motief? Dat blijft duister en zo is er meer dat duister blijft, zowel aan de lotgevallen van de architect als aan de stad waarin hij zijn werk moet doen.

Het wemelt er bijvoorbeeld van de zwerfkinderen; met name het magazijn dat, gevuld met kartonnen dozen, de plek bezet houdt waar zijn gebouw zal moeten verrijzen zit er vol mee. Voorts is er een zekere Li, die hem met alle geweld in contact wil brengen met zijn mooie dochter Angel. In de aandelenbeurs blijkt een portier te worstelen met puzzelstukjes, die tezamen de 'Tuin van Eden' moeten voorstellen. Enzovoort.

Felix (en met hem de lezer) begrijpt er al gauw niets meer van, maar de opdrachtgevers tonen zich tevreden. Dat de architect als een slaapwandelaar om zich heen tast, vinden zij kennelijk geen bezwaar. Van meet af aan is trouwens duidelijk dat zij van de opdracht iets heel anders verwachten dan hij, want de plattegrond die zij hem van de stad laten zien bestaat uit twee grote poezenlichamen, waarop door hun werknemers allerlei tekens en tekeningen zijn aangebracht, onder andere een fotootje van Felix. Daar moet het gebouw komen, 'ter hoogte van je keel', legt broerlief hem uit.

Dat klinkt onheilspellend en als Felix vervolgens van een tonijn droomt, in een dancing over een tonijn begint te oreren en op de koop toe een brief ontvangt van zijn thuisgebleven vriendin waarin eveneens sprake is van een - ditmaal opgezette - tonijn, begrijpt de lezer dat enige verontrusting inderdaad op zijn plaats is. De ontknoping (die ik niet zal verklappen, maar er komt opnieuw een tonijn aan te pas) sluit hierbij aan. Het 'offer' valt in zekere zin samen met de 'persoonlijke inzet' van de architect en ook het feit dat poezen dol zijn op vis zou er wel eens iets mee te maken

kunnen hebben.

Ongetwijfeld zijn meer associaties mogelijk, maar een oplossing van het raadsel zit er niet in. Het raadsel staat op zichzelf, het heeft zoals het beoogde gebouw 'geen functie', behalve wellicht in de mysterieuze economie van de stad, die Felix ten onrechte voor 'chaos' heeft aangezien. Net als op Bretons collage maken we kennis met een in zichzelf besloten wereld, waarbij de grens tussen droom en werkelijkheid alle betekenis heeft verloren. Zelfs de titel biedt geen uitkomst, want wie - afgezien van Edzard Mik - de echte 'bouwmeester' is in dit relaas, wordt steeds meer een intrigerende vraag.

De bouwmeester zou je een surrealistische roman kunnen noemen, ook lijkt de schaduw van Kafka mij niet afwezig, terwijl de zakelijke, descriptieve stijl soms aan Bordewijk doet denken. Alleen, minder ongenaakbaar wordt het verhaal niet van zo'n literaire plaatsbepaling, en daarin bewijst het zijn kwaliteit. Alle puzzelstukjes sluiten - zij 't niet geheel naadloos - op elkaar aan, zonder dat de voorstelling die ontstaat iets van haar ondoorgrondelijkheid verliest. Was het anders geweest, dan zou je dit debuut na de laatste bladzijde probleemloos kunnen vergeten; nu blijft het onwillekeurig en zeker niet onaangenaam in het lezershoofd rondspoken.

(*de Volkskrant*, 31-3-1995)